

N:o 10.

Ank. till Riksd. Kansli den 25 Jan. 1877. kl. 8 e m.

Kongl. Maj:ts nådiga Proposition till Riksdagen, angående bergverkstiondens upphörande; Gifven Stockholms Slott den 8 Januari 1877.

Under åberopande af hvad bilagda utdrag af det inför Kongl. Maj:t i Statsrådet denna dag förda protokoll innehåller, föreslår Kongl. Maj:t Riksdagen

att från den dag, då författning derom kan varda i laga ordning utfärdad, tiondesättning å dittills icke skattlagda eller derefter uppkommande s. k. ädlare verks tillverkning icke må ega run; samt

att, med undantag tills vidare för *Sala silfververk* och *Höganäs stenkolsverk*, alla öfriga verk, som nu äro förpligtade till bergverkstiondes utgörande, må från och med år 1878 befrias från dylik tionde; dock, hvad nedan nämnda verk angår, med följande villkor och förbehåll:

a) för *Tunabergs kopparverk*, att dess egare inom 1878 års slut antingen till kronan afstå all rätt till Tunabergs bergslags allmänning, eller ock efter fulla värdet, sådant det vid behörig uppskattning kan varda bestämdt, till Riksgäldskontoret erlægga lösen för den del af allmänningen, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, kan verket tillkomma;

b) för *Åtvidabergs kopparverk*, att dess egare inom 1878 års slut antingen till kronan afstår kopparverkets del af allmänningen

Gaddstigen eller ock, derest Kongl. Maj:t, efter det behörig utredning åstadkommits, skulle finna skäl bifalla, att egaren till Åtvidabergs kopparverk må till fulla värdet lösa berörda allmänningsdel, till Riksgäldskontoret inbetalar det belopp, hvartill densamma kan vardå i behörig ordning uppskattad;

c) för *Riddarhytte eller Skilå kopparverk*, att all den lindring i räntan, som $8\frac{7}{10}$ mantal under samma verk lagda hemman såsom bergslagsfrihet åtnjuta, från och med år 1878 upphör, samt att egaren till verket inom nämnda års slut till Riksgäldskontoret inbetalar den på kopparverket belöpande hälft af skilnaden emellan uppskattningsvärdet å de hemman, som bildats af de under Riddarhytte koppar- och jernverk till skatte försålda Ramsbytte och Skinnskattebergs allmänningar, eller 7,331 kronor 25 öre, och den för samma allmänningar erlagda skatteköpeskilling, 84 kronor 8 öre, med 3,623 kronor 58 öre;

d) för *Stora Kopparbergs bergslagsverk*, att alla anspråk att genom allmogen i Stora Schedvi med flera socknar få kopparforsling emellan Falun och Avesta ombesörjd förfalla;

e) för *Gustafs och Carlbergs kopparverk*, dels att bergsfrälsefriheten för $\frac{1}{8}$ mantal Landverk N:o 1 i Åhre och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnon N:o 1 i Offerdals socken från och med år 1878 upphör, dels att den verkets egare genom Kongl. brefvet den 12 December 1750 förunnade rättighet att framför åboarne få på vissa vilkor skatteköpa några i närheten af kopparverket belägna hemman jemväl må upphöra; samt dels att egarne till kopparverket före 1878 års slut till Riksgäldskontoret inbetala 6,657 kronor 16 öre;

f) för *Löfås silfververk*, att egarne af detta verk före 1878 års slut till Riksgäldskontoret inbetala löseskilling för den af verket utgående afrad med 11,344 kronor 60 öre;

g) för *Dylta svafvel-, vitriol och rödfärgsverk*, att egaren af detta verk likaledes före 1878 års utgång till Riksgäldskontoret inbetalar löseskilling för den af detta verk utgående afrad med 13,958 kronor 40 öre; samt

h) för *Garpenbergs kopparverk*, att dels friheten från utgörande af ränta och tionde för de till verket hörande bergsfrälsehemmanen Dormsjö med torpet Bosjö, Årängen och Realsbo från och med år 1878 upphör; dels rättigheten för verkets innehafvare att påkalla tjänstbarheter af Garpenbergs socknemän från samma

tid upphör; samt dels verkets innehafvare förpligtas att för verket tilltydande hemman inom Garpenbergs socken deltaga i det rote-ringsbesvär, som i följd af de berörda tjänstbarheternas upphö-rande kan varda hemmanen inom socknen i behörig ordning på-fördt; hvaremot i dylikt fall den verket nu åliggande rotetfrihets-afgift upphör.

De ärendet rörande handlingar skola vederbörande Utskott till-handahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all Kongl. nåd och ynnest städse välbevågen.

OSCAR.

Hans Forssell.

*Utdrag af Protokollet öfver Finans-ärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i Stats-Rådet å Stockholms
Slott den 8 Januari 1877.*

Närvarande:

Hans Excellens Herr Statsministern Friherre DE GEER,
Hans Excellens Herr Ministern för utrikes ärendena BJÖRNSTJERNA,
Statsråden: LAGERSTRÅLE,
 THYSELIUS,
 CARLSON,
 Friherre ALSTRÖMER,
 WEIDENHJELM,
 LOVÉN,
 Friherre VON OTTER och
 FORSSELL.

Föredragande Departementschefen anförde härefter:

Uti underdånig skrifvelse den 5 Juni 1866 anmälde Rikets Ständer, att hos dem särskilda framställningar blifvit gjorda angående upphörande af all tionde å tillverkningar af metaller eller andra mineralrikets alster, der dessa tillverkningar icke voro i besittning af särskilda förmåner eller privilegier, samt att till stöd för dessa framställningar hufvudsakligen andragits: att, sedan dåmera stångjernstillverkningen inom hela riket samt tackjernstillverkningen utom de privilegierade bergslagerna blifvit från tionde- eller produktionsskatt befriade, konsekvensen fordrade, att andra metalltillverkningar, som ej voro i besittning af särskilda förmåner, komme i åtnjutande af en dylik befrielse; att då, enligt nådiga förordningen den 20 September 1859, alla verk och inrättningar, som afsåge förädling eller

tillgodogörande af mineralrikets alster, förklarats vara att anse såsom fabriker, enahanda beskattningsgrund för samtliga dessa verk och inrättningar borde tillämpas; att emellertid de så kallade ädlare verken betungades hårdare än andra verk och inrättningar, i det de, utom erläggande af bevilling i mån af inkomst, tillika måste, oberoende af huruvida någon inkomst erhöles, utgöra grundskatt eller tionde; samt att, hvad koppartillverkningen beträffade, bibehållandet af produktionsskatten för denna handtering icke väl öfverensstämde med gällande tulltaxa, enligt hvilken all utförselstull, således äfven å malm, upphört, hvaraf följden kunde i allmänhet blifva, hvad redan undantagsvis inträffat, att, till undgående af den dryga produktionsskatten, den råa malmen eller den första produkten af smältningen, till utlandet utfördes och der förädlades, samt att landet såmedelst ginge i mistning af icke ringa arbetsförtjenst.

Vid pröfningen af dessa framställningar hade väl Rikets Ständer, hvilka ansett olämpligheten och obilligheten af produktionsskatter i allmänhet icke vara ringaste tvifvel underkastad, i följd deraf funnit bibehållandet af en sådan beskattning, der den egde rum, icke böra ifrågakomma, med mindre särskilda förhållanden påkallade undantag från den i Bevillningsförordningen uttalade jemlikhetsgrundsats; men då i förevarande hänseende sådana särskilda förhållanden icke saknades, i det nemligen flera af de s. k. ädlare verken, hvarmed här förstodes ej allenast sådana, der ädlare metaller frambringades, utan äfven de verk, som afsåge tillgodogörande af andra mineralrikets alster, med undantag af jernet, vore gynnade med privilegier och förmåner af icke ringa värde, i hvilka fall, ehvad än kunde sägas om lämpligheten af den nuvarande produktionsskatten, likväl sjelfva beskattningsåtgärdens rättmätighet ej kunde förnekas, så länge de förmåner, för hvilka skatten vore att anse-såsom en årlig ersättning, ännu kvarstode, ansågo Rikets Ständer en fullständig utredning i fråga om de privilegier och särskilda förmåner, af hvilka de olika verken kunde vara i besittning, erforderlig, innan frågan om tiondeskattens upphörande afgjordes, i anledning hvaraf och med stöd af hvad i öfrigt anförts, Rikets Ständer i underdånighet hemstälde, det Kongl. Maj:t täcktes låta inhemta de för frågans utredning nödiga upplysningar samt derefter till Riksdagen aflåta nådig proposition angående upphörande af nu utgående kopparränta och tionde å tillverkningar af metaller eller andra mineralrikets alster, der dessa tillverkningar icke voro i besittning af privilegier eller särskilda förmåner.

Sedan uti häröfver infordradt, den 15 November 1870 afgifvet, underdånigt utflåtande Kommerskollegium, efter verkställda arkivundersökningar och vederbörandes hörande, tillstyrkt, att tiondeskatten för tillverkningen af andra mineralrikets alster än jern, der sådan skatt, enligt gällande bestämmelser, vore eller borde varda äsatt, måtte icke blott afskaffas i fråga

om verk, hvilka ej åtnjöte några privilegier af särskilda friheter eller förmåner, utan ock kunna för verk, försedda med dylika privilegier, upphöra mot privilegiernas indragning eller aflösande; äfvensom att, der egare eller innehafvare af verk, tillhörande sistnämnda slag, skulle vägra att privilegierna frånträda, och denna vägran befundes utgöra hinder för nyssnämnda reglering vid verket, en uppskattning eller beräkning af värdet, å ena sidan, af privilegierna samt, å andra sidan, af den utgjorda afraden måtte, i fråga om sådant verk, för någon viss tid genom Kammarkollegii försorg varda verkställd, för att sedermera läggas till grund för det ytterligare åtgörande härutinnan, hvartill omständigheterna kunde föranleda; anbefalde Kongl. Maj:t åt Kammarkollegium att i afseende på alla de ifrågavarande verk, hvilka voro i åtnjutande af särskilda friheter eller förmåner, med undantag af Sala silfververk, vid hvilket förhållandena vore af alldeles särskild beskaffenhet, låta inhemta vederbörande egares eller innehafvares yttranden, om och på hvilka vilkor de kunde vara villiga att, mot upphörande af den från verket utgående tionde, afstå från de af verket åtnjutna privilegierna; att derefter i afseende på dem bland berörda verk, hvilkas innehafvare förklarade sig icke vilja utan andra vilkor, än tiondens upphörande, frånträda privilegierna, uppgöra en uppskattning af värdet under de 5 åren 1865—1869 å ena sidan af privilegierna och å andra sidan af den afrad, som under samma tid från verket utgått; samt slutligen att rörande de vilkor, hvarunder tiondens upphörande kunde medgifvas, gemensamt med Kommerskollegium afgifva underdånigt utlåtande.

Till följd af denna nådiga befallning ingingo från bemälda kollegier underdåniga utlåtanden af den 13 November och den 23 December 1871, deruti kollegierna, med öfverlemnande af ej mindre afgifna yttranden af verkens egare eller innehafvare än äfven de upplysningar om förmånerna och tionden, hvilka i öfrigt kunnat inhemtas, afgåfvo en efter länen, hvaruti verken voro belägna, särskildt för hvarje verk uppställd redogörelse så väl för nyssberörda yttranden, som för medelbeloppet under åren 1865—1869 af de åtnjutna förmånerna och den erlagda afraden eller tionden, hvilken redogörelse, förutom i hvad den angick Hellefors silfververk och Garpenbergs kopparverk, finnes aftryckt i bilagorna till Riksdagens protokoll 1872, 1:sta samlingen och 1:sta afdelningen.

I dessa utlåtanden anförde Kollegierna, beträffande de vilkor, hvarunder tiondens upphörande för de ifrågavarande verken syntes kunna ega rum:

att de förläningar, hvaraf verken vore i besittning, förskrefve sig hufvudsakligast från 17:de och 18:de århundradena, då enligt tidens åsigt bergverken i allmänhet, men de ädlare verken i synnerhet, hugnades med talrika och betydande förmåner från statens sida, med ändamål, såsom upplåtelsebrefven visade, att underlätta och föröka produktionen, samt under

vilkor i allmänhet för förläningarnes fortsatta åtnjutande att bergverksdriften oafbrutet uppehölls;

att, om man undersökte, huruvida afsigten med dessa förläningar blifvit uppnådd, det skulle befinnas, att sådant inträffat endast i afseende på de verk, der en efter landets förhållande mera omfattande tillverkning egt rum, och att de privilegierade ädlare verken i de flesta fall icke återgäldat staten de upppoffringar, som för dem blifvit gjorda, för hvilken åsigt bevis föreläge i synnerhet i förhållanden vid Tunabergs kopparverk, hvarest tillverkningen aldrig varit särdeles stor och under åren 1865—1869 i värde understigit den fördel bruksegaren haft af den verket förunnade förläningen, äfvensom vid Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsbruk, för inlösen af hvars privilegier staten, förutom en ej obetydlig skogstrakt, måst upppoffra en penningssumma af närmare 90,000 kronor,

att, om å ena sidan en förändring i det nuvarande förhållandet med de privilegierade ädlare verken i syftning att bringa detsamma i öfverensstämmelse med de åsichter, som inom lagstiftningen i senare tider, rörande så väl bergverkshandteringen som näringarne i allmänhet, i deras af privilegier beroende ställning till staten, gjort sig gällande, kunde på grund särskildt af nyss antydda, för statsverket menliga samt vid privilegiernas förläande ingalunda afsedda omständighet finnas påkallad, och det å andra sidan, på sätt af Kommerskollegium, under förutsättning af afradens upphörande för sådana verk, som icke innehade några särskilda friheter, redan förut anförts, vore önskvärdt, att en dylik skattelindring komme äfven de verk, hvarom här vore fråga, till del, så syntes, ur rättslig synpunkt betraktadt, sådant böra medgifvas endast mot förmånernas afstående;

att, då likväl de vilkor, hvarunder dessa förmåner innehades, icke alltid medgåfve staten att utan innehafvarens samtycke omedelbarligen indraga desamma, och det icke kunde förväntas, att innehafvarne af sådana verk, der produktionen vore ingen eller ock, jemförd med privilegierna, ringa, skulle ingå på en förändring, som emot friheten från tionde afhände dem vida öfvervägande fördelar, hvaraf de och deras företrädare under långliga tider varit i besittning, det i sådant fall, med afseende på olämpligheten af att för några få verk bibehålla en undantagsställning, som hvarken egde stöd i eljest gällande beskattningsgrunder eller i öfrigt vore tidsenlig, syntes böra uppsökas någon annan utväg för åvägabringande af en å båda sidor billig öfverenskommelse;

samt att Kollegierna dervid ansett den grundsatsen böra vidhållas, att staten i ekonomiskt hänseende härigenom åtminstone icke komme i sämre ställning till dessa verk än redan vore förhållandet, likväl med den inskränkning som kunde föranledas deraf, att, enär flera jeruverk fått efter skattläggning och indelning till hemman skattköpa de verken förut anslagna

skogar, utan att något anspråk på ersättning härför ifrågakommit vid dessa verks befriande från produktionsskatt, följdriktigheten fordrade, att de ädlare verken äfven komme i åtnjutande af samma förmån;

och afgåfvo Kollegierna, med tillämpning af dessa grundsatser, förslag till bergverkstiondens aflyftande.

Med tillkännagifvande, att en af egaren till Hellefors silfververk, der sedan år 1852 någon tillverkning icke egt rum eller tionde utgått, gjord ansökning om verkets nedläggande vore beroende på nådig pröfning, äfvensom att beträffande Garpenbergs kopparverk ytterligare utredning funnits erforderlig, innan frågan om tionden för detta verk kunde till Riksdagens pröfning framläggas, afgaf Kongl. Maj:t derefter nådig proposition till 1872 års Riksdag, deruti, med erinran att, på sätt Rikets Ständer i deras ofvanberörda skrivelse yttrat, olämpligheten och obilligheten af produktionsskatter i allmänhet icke kunde vara tvifvel underkastad,

samt att på grund häraf den skatt af dylik beskaffenhet, som under namn af bergverkstionde ännu betungade tillverkningen och tillgodogörandet af metaller och andra mineralrikets alster utom jern, borde försvinna, och enär det icke syntes vara skäl att från åtnjutande af denna förmån utesluta de verk, som voro i besittning af särskilda dem fordom förlänade privilegier eller fördelar, så vida de underkastade sig att från samma privilegier eller fördelar afstå eller att därför på annat lämpligt sätt lemna statsverket godtgörelse, föreslogs,

att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad Kollegierna hemställt, men med undantag tills vidare för Sala och Hellefors silfververk samt Garpenbergs kopparverk, alla öfriga verk, som då voro förpligtade till bergverkstiondes utgörande, måtte från och med år 1873 befrias från berörda tionde och sådan tionde icke heller åsättas derefter uppstående verk, dock, hvad nedannämnda verk anginge, med följande vilkor och förbehåll, nemligen:

för *Tunabergs kopparverk*, att, sedan i den ordning Kongl. kungörelsen den 4 Februari 1811 jemte öfriga om användande af de åt bruken och bergverken upplåtna rekognitionsskogar utfärdade författningar föreskrifva, skattläggning af Tunabergs bergslags allmänning skett, verkets egare åtnöjdes med ovilkorlig rätt till skattelösen af endast så stor del af nämnde allmänning, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, kunde vara för verkets behof erforderlig, och därför från och med år 1873 utgjorde den skatt, som blefve bestämd;

för *Åtvidabergs kopparverk*, att dess egare inom 1873 års

slut till kronan afstode kopparverkets del af allmanningen Gaddstigen;

för *Riddarhytte eller Skilå kopparverk*, att all den lindring i räntan, som $8\frac{7}{10}$ mantal under samma verk lagda hemman såsom bergslagsfrihet åtnjöte, från och med år 1873 upphörde;

för *Stora Kopparbergs bergslags verk*, att alla anspråk att genom allmogens i Stora Schedvi m. fl. socknar få kopparforsling emellan Falun och Avesta ombesörjd förfölle;

för *Gustafs och Carlbergs kopparverk*, att dels bergsfrälsefriheten för $\frac{1}{8}$ mantal Landverk N:o 1 i Åhre och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1 i Offerdals socken från och med år 1873 upphörde, och dels verkets egare före samma års slut till Riksgäldskontoret inbetalade 6,657 kronor 16 öre;

samt för *Löfås silfververk och Dylta, svafvel- vitriol- och rödfärgsverk*, att egarne af dessa verk före 1873 års slut till Riksgäldskontoret inbetalade löseskillingen för af verken utgående afrad, bestämda för Löfås till 11,344 kronor 60 öre och för Dylta till 13,958 kronor 40 öre.

Uti det betänkande, som Riksdagens Stats-Utskott afgaf öfver berörda Kongl. proposition, yttrade Utskottet, efter att hafva erinrat om innehållet i Rikets Ständers omförmälda skrifvelse, att, ehuru väl Rikets Ständers framställning icke afsåge att jemväl i de fall, der bergverkstionden utginge till följd af särskilda bergverksegarne förunnade privilegier eller förmåner, denna tionde skulle upphöra, och ehuru, särdeles i ett par fall, statsverket genom denna tiondes upphörande ginge i mistning af ej obetydliga inkomstposter, Utskottet likväl ansåge önskvärdt, att tiondeskatten afskaffades. Vårt i vissa delar föråldrade skatteväsen tarfvade, enligt Utskottets förmenande, i främsta rummet ändring i de delar, der det stälde vissa idkare af viktigare näringar, genom mer eller mindre tunga skattebördor, i en sämre och ofördelaktigare ställning, än öfriga idkare af samma näring. I enlighet härmed hade Utskottet jemväl uttalat sig för, att den vissa bland jordbruksnäringens idkare pålagda ränta och tionde eller de så kallade grundskatterna å jordbruket måtte afskaffas och, då den här ifrågavarande skattetiteln, i anseende till sitt jemförelsevis ringa belopp, kunde utan olägenhet för statsverket vida lättare borttagas, tvekade Utskottet icke att förorda en sådan åtgärd, dervid Utskottet likväl, med vidblifvande af de i Rikets Ständers ofvan anförda skrifvelse framställda åsigter, ansåg, att när tiondens utgörande varit förenadt med tillgodonjutande af särskilda privilegier och förmåner, dessa borde lika fullständigt som tionden upphöra. I detta afseende före-

komme, att, enligt den Kongl. propositionen, egarne till åtskilliga verk, från hvilke tionde utginge, skulle befrias från tionden, men ändock bibehållas vid en del dem förunnade förmåner eller ock undgå att för sådana lemna ersättning. Hufvudsakligen afsåge detta den rätt att framför vederbörande åboar skatteköpa vissa hemman eller till skattelösen af för verken anslagna skogar, som Kongl. Maj:t velat åt en del bergverksegare bibehålla. Om än dylikt kunde hafva vid föregående uppgörelse af enahanda slag egt rum, syntes för Utskottet detta icke utgöra skäl att på enahanda sätt i förevarande fall afhända statsverket tillgångar eller med andras förnärmande söka bevara åt bergverksegarne förmåner, hvilka borde statsverket tillkomma eller ock för bergverksegarne upphöra, när tionden ej längre utgjordes. På samma gång derföre Utskottet ej hade något att erinra deremot, att egaren till Atvidabergs kopparverk berättigades att, enligt derom gjord framställning, till fulla värdet efter uppskattning till sig lösa den del af allmänningen Gaddstigen, som han eljest borde, emot befrielse från tionden, till staten återlemna, ansåg Utskottet egaren af Tunabergs kopparverk böra antingen afstå från all rätt till Tunabergs bergslags allmänning eller ock efter uppskattning med fulla värdet lösa den del af allmänningen, som kunde verket tillkomma. Likaledes ansåg Utskottet egaren till Riddarhytte eller Skilå kopparverk böra, då han befriades från tionden, till statsverket betala den på kopparverket belöpande hälft af skilnaden emellan uppskattningsvärdet af de allmänningshemman, Riddarhytte koppar- och jernverk fått till skatte lösa, eller 7,331 kronor 25 öre, och den för samma hemman erlagda skatteköpeskilling, 84 kronor 8 öre, med 3,673 kronor 58 öre, samt slutligen egarne till Gustafs och Carlbergs kopparverk böra afstå från den dem förunnade förmån att framför åboarne få på vissa vilkor skatteköpa några i närheten af kopparverket belägna hemman, enär, då kopparverksegarne befriades från tionden, all skäl原因 saknades att till deras förmån vidare beröfva hemmansåboarne deras tillståndiga rätt att hemmanen skattelösa.

I öfverensstämmelse härmed hemstälde Utskottet, att, med ändring i de anmärkte delarne, Kongl. Maj:ts proposition måtte bifallas.

Vid ärendets afgörande inom Kamrarne framhölls emot bifall till Utskottets förslag nästan uteslutande det enda skälet, att, så länge icke lindring medgäfves i de på jordbruksnäringen hvilande särskilda skatter och besvär, borde icke heller den yrkade eftergiften af de ädlare bergverkens särskilda skatter beviljas, och stannade Kamrarne i olika beslut, i det att Första Kammaren biföll, men Andra Kammaren afslog Utskottets förslag, till följd hvaraf frågan vid denna riksdag förföll.

I ämnet väckta motioner ledde till frågans återupptagande vid så väl 1874 som 1876 årens riksdagar, utan att dock frågans ställning till följd

deraf förändrades. Vid båda dessa riksdagar hemställde Stats-Utskottet, att, då nådig framställning om bergverkstiondens afskaffande vore att motse i sammanhang med det förslag rörande grundskatternas afskrifning, som troddes vara att från Eders Kongl. Maj:t förvänta, motionerna icke måtte föranleda till någon Riksdagens åtgärd, hvilken Utskottets hemställan vid 1874 års riksdag blef af båda Kamrarne bifallen. Vid 1876 års riksdag beslöt väl Första Kammaren för dess del, med afslag å Utskottets betänkande, att befrielse från bergverkstionde skulle från och med år 1877 medgifvas alla de bergverk, hvilka icke voro i besittning af privilegier eller särskilda förmåner; men då Andra Kammaren äfven nu godkände Utskottets betänkande, förföll frågan å nyo.

Då Eders Kongl. Maj:t täckts den 30 sistlidne December besluta att göra frågan om eftergift i de på jorden hvilande skatter och besvär till föremål för pröfning af den under detta år sammanträdande Riksdagen, torde dermed det skäl, som upprepade gånger inom Riksdagen framhållits för undanskjutande af den väckta frågan om bergverkstiondens aflyftande, hafva upphört att gälla och tiden nu vara inne att i sistberörda ämne hos Riksdagen göra den förnyade framställning, hvartill omständigheterna i öfrigt kunna föranleda, i hvilket hänseende jag nu anhåller att få i underdånighet yttra mig.

Jag torde då till en början, hvad angår de verk, för hvilka i propositionen till 1872 års Riksdag undantag tills vidare gjordes, få erinra, att, sedan Eders Kongl. Maj:t denna dag täckts, på derom gjord ansökning och efter vederbörandes hörande, medgifva, att Hellefors silfververk må nedläggas, vidare yttrande i fråga om bergverkstiondens upphörande för detta verk icke erfordras; äfvensom att, sedan Kammar- och Kommerskollegierna inkommit med underdånigt utlåtande i anledning af Riksdagens skrifvelse den 2 Maj 1868 om upphörande af arrendet utaf Sala silfververk m. m., Eders Kongl. Maj:t den 24 Augusti 1875 anbefalt en särskild undersökning af värdet af Sala bergslags och Sala stads samtliga med grufvedriften och silfververket sammanhängande skyldigheter och förmåner, hvilken undersökning ännu pågår.

Den ytterligare utredning angående Garpenbergs kopparverk, som vid aflåtande af propositionen till 1872 års Riksdag ansågs erforderlig, föreligger deremot numera fullständigt, sedan, enligt nådig befallning, Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i Kopparbergs län, efter vederbörlig undersökning af förhållandena i orten, den 25 Januari 1873 inkommit med underdånigt yttrande i anledning af Kammar- och Kommerskollegiernas ofvanberörda

utlåtande af den 13 November 1871, i hvad detsamma angick ifrågavarande verk.

De förmåner, hvilka, enligt hvad den sålunda vunna utredningen gifver vid handen, tillkomma kopparverket, utgöras af

dels verkets innehafvare genom Kongl. brefvet den 22 December 1674 såsom bergsfrälse tillagd frihet från ränta och tionde för de till verket hörande hemmanen Dormsjö med torpet Bosjö, Årången och Realsbo, utgörande, enligt kollegiernas uppgift, tillsammans $1\frac{2}{3}$ mantal; och

dels vissa af ålder från hemmansegarne inom Garpenbergs socken till verket utgångna tjänstbarheter, mot hvilkas utgörande hemmansegarne genom Kongl. brefven den 3 April 1822 och den 26 September 1862 försäkrats om frihet från rotering, under vilkor tillika att verkets innehafvare, så i krig som fred, till kronan erlägger rotefrihetsafgift med 300 kronor årligen.

Dessa förmåner äro i kollegiernas utlåtanden upptagna till följande värden:

Räntan af bergsfrälsehemmanen Kronor 218: 99.

Kronotionden af d:o, i saknad af kännedom om åkerjordens vidd eller storleken af sädesafkastningen, beräknad efter hvad som vid den allmänna tiondesättningen inom socknen i medeltal bestämts för 1 mantal och derefter omsatt i penningar „ 38: 34.

Tjänstbarheter af socknemännen, efter medelvärden för åren 1865—1869:

1,202 $\frac{1}{2}$ dagsverken, beräknade efter 1: 05

för ett drängdagsverke 1,262: 97.

28 st. timmer à 2: 50 70: —

14 lispund eller 2 centner 80 skålpund

näfver à 5 kronor pr centner 14: — „ 1,346: 97.

Summa kronor 1,604: 30.

I afseende på tjänstbarheterna, hvilka icke blifvit till beloppet af någon myndighet bestämda, utan utgått efter öfverenskommelse mellan socknemännen och kopparverkets innehafvare, anmärka kollegierna, att, då för dem icke varit bekant, huruvida i socknemännens dagsverksskyldighet ingått förpligtelse att utgöra ökedagsverken, och kännedom jemväl saknats om storleken af det bland tjänstbarheterna ingående timret, deraf markegångstaxan upptoge flera olika slag och värden, den af kollegierna gjorda uppskattningen icke vore att anse fullt tillförlitlig, och meddela kollegierna i anledning häraf och till jmförelse med det angifna värdet å tjänstbarheterna, att, derest socknemännen i stället för dessa haft att utgöra rotevakansafgift, denna, be-

räknad att motsvara tio rotar, skulle efter medeltalet af 1865—1869 årens markegångspris uppgått årligen till 1,141 kronor 80 öre.

I sammanhang med redogörelsen för de verket tillkommande förmåner uppgifva kollegierna jemväl, att eganderätten till sjelfva kopparverket skulle tillhöra kronan, men förmåla sig sakna ledning för bedömande af värdet af den ytterligare förmån, som vid sådant förhållande åtnjötes af verkets innehafvare.

De inkomster, staten uppbar af kopparverket, bestå
dels i den ofvanberörda rotefrihetsafgiften, som af verkets innehafvare årligen erlägges med kronor 300: —
dels i tionde, som utgår med en fyrationdedel af tillverkningen och af kollegierna i deras utlåtande den 13 November 1871 beräknats i medeltal för år hafva utgjort 1 centner 77 skålpund garad koppar, hvarå värdet, efter 52 kronor 60,45 öre centnern och med afdrag af utbetalda fraktomkostnader, 1 krona 18 öre, upptagits till 91: 93.

 Summa kronor 391: 93.

Jemte meddelande af den upplysning, att koppartillverkningen vid Garpenberg, hvilken under åren 1774—1837 i allmänhet öfverstigit 640 centner om året, sedermera alltjemt varit i fallande, så att densamma under åren 1862—1869 i medeltal uppgått endast till 69 centner 50 skålpund, hafva kollegierna för sin del hemställt, att bergverkstiondens upphörande för verket tills vidare icke måtte medgifvas under andra vilkor, än emot erläggande af räntor och kronotionde för de ofvannämnda bergsfrälsehemmanen samt indragning af tjänstbarheterna från socknens allmoge.

Vid den undersökning af de kopparverket rörande förhållandena, hvilken Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande låtit på stället anställa, och dervid ombud närvarit så väl för socknemännen som för verkets innehafvare, har den upplysning erhållits, att sedan år 1864 några tjänstbarheter till verket icke blifvit af socknemännen annat än mot ersättning utgjorda; och hafva verkets innehafvare, som till bevis om sin eganderätt till kopparverket åberopat ett den 1 November 1776 för föregående innehafvare af verket, i hvilket rätt de inträdt, utfärdadt fastebref, lydande å »Garpenbergs kopparhammare med hemman, qvarnar och öfriga tillhörigheter samt kopparverk, grufva, byggnader och inrättningar», förklarar sig villige att för all framtid afstå från de ofvörmälda tjänstbarheterna och jemväl att för sina inom Garpenbergs socken egande skattehemman deltaga i den rotevakansafgift, som kunde komma att åläggas socknen; dock under förutsättning, att roteringen icke blefve högre än 10 soldatrotar med sammanlagd vakansafgift af 1,141 kronor 80 öre för hela socknen, samt under vilkor i öfrigt:

att koppartionden upphörde;

att verkets innehafvare tillförsäkrades full dispositionsrätt öfver kopparverket;

att bergsfrälse-naturen för de till Garpenbergs socken hörande bergsfrälsehemmanen blefve i nåder stadfästad;

samt att den kopparverket åliggande rotefrihetsafgift af 300 kronor komme att upphöra.

Till detta af verkets innehafvare afgifna förslag har Eders Kongl. Maj:ts Befallningshafvande i sitt ofvanberörda utlåtande tillstyrkt bifall, endast med den förändring, att beloppet af den rotevakansafgift, som komme att från socknen utgöras, gjordes beroende af markegången för länet.

Det torde vidare tillåtas mig att i Eders Kongl. Maj:ts minne återkalla, hurusom frågan om upphörande af bergverkstionde för Höganäs stenkolsverk, hvilket i propositionen till 1872 års Riksdag betraktades såsom oprivilegieradt, sedan dess kommit i en något förändrad ställning. I underdånigt utlåtande af den 20 Maj 1873 fäste Kammar- och Kommerskollegierna uppmärksamhet vid frågan, huruvida, sedan Riksdagen afslagit den berörda propositionen, bergverkstionde borde påföras alla dittills ej skattlagda verk, som enligt äldre författningar kunde kännas skyldiga till dess erläggande, och erinrades härvid särskildt om stenkolsverken. Derest emellertid dessa verk skulle finnas böra för all framtid fritagas från skyldighet att utgöra tionde eller ock sådant blifva en följd af allmän nådig föreskrift i ämnet, anmärkte kollegierna likväl beträffande Höganäs stenkolsverk, hvilket endast tills vidare och sedan åtgärd för dess taxerande till tionde varit vidtagen blifvit genom Kongl. brevet den 9 Mars 1833 från erläggande af tionde befriadt, att särskild utredning, huruvida detta verk egde några privilegier, borde ega rum, innan den allmänna befrielsen från tionde på detsamma tillämpades. Vid underdånig anmälan den 9 Januari 1874 af detta kollegiernas utlåtande fann Eders Kongl. Maj:t detsamma, i hvad det angick Höganäs stenkolsverk, böra blifva föremål för pröfning i samband med den förklaring angående skyldighet för Höganäs stenkolsbolag att återbetala erhållna statsbidrag, som med anledning af Riksdagens underdåniga skrifvelse den 23 Maj 1873 blifvit bolaget affordrad, och täcktes Eders Kongl. Maj:t, sedan under den 13 Augusti 1874 den väntade förklaringen ingått och bolaget deri bestridt all betalningsskyldighet till staten, genom nådig remiss den 21 i sistnämnda månad anbefalla Kammar- och Kommerskollegierna att verkställa utredning, huruvida Höganäs stenkolsverk vore i åtnjutande af några privilegier eller förmåner, hvilka, i det fall att stenkolsverken funnes böra för all framtid fritagas från skyldighet att utgöra tionde, kunde föranleda dertill, att sådan befrielse *icke* eller *endast under vissa vilkor* blefve för Höganäs stenkolsverk tillämpad. Utlåtande i anled-

ning häraf har numera blifvit af kollegierna afgifvet; men då detta utlåtande först den 5 innevarande månad inkommit till Finansdepartementets expedition, och de tvenne dagar, som derefter förflutit, icke varit för mig tillräcklig tid att under trycket af öfriga förberedelser till den stundande riksdagen göra mig förtrogen med den, såsom det vill synas, ganska invecklade frågan om de rättsförhållanden, som till äfventyrs kunna fortfarande bestå emellan staten och Högånäs stenkolsverk, nödgas jag anhålla att från den underdåniga framställning i det föreliggande ämnet, till hvilken jag nu öfvergår, få utesluta detta verk.

De skäl, som föranledde Rikets Ständer att i underdånig skrifvelse den 5 Juni 1866 begära nådig framställning angående upphörande af nu utgående kopparränta och tionde å tillverkningen af metaller eller andra minerrikets alster, der dessa tillverkningar icke vore i besittning af privilegier eller särskilda förmåner, och hvilka skäl i den nådiga propositionen till 1872 års Riksdag blifvit vidare utvecklade, torde fortfarande ega oförminskad giltighet; och då Eders Kongl. Maj:t nu beslutit föreslå Riksdagen en lindring i de å jordbruksfastigheterna hvilande grundskatter samt roterings- och rustningsbesvär, synes mig derigenom en ytterligare anledning gifven att å nya framställa förslag om borttagande af bergverkstionden, hvilken skatt, utan att bringa staten någon nämnvärd inkomst, obestriddigen bidrager att hämma och hindra utvecklingen af en för landet nyttig näring. Den första åtgärden vid eftergifvandet af en dylik skatt torde böra blifva att upphäfva de lagbestämmelser, enligt hvilka den stadgade afgiften skall hvarje nytt verk åsättas; men då en sådan allmän skattebefrielse för nya verk och anläggningar skulle, derest icke samma frihet blefve samtidigt och fullständigt tillerkänd de äldre med dem konkurrerande verken, komma att för dessa senare medföra ökad tunga, på samma gång den för de nya verken innebure en särskild förmån, och den omständigheten, att ett eller annat verk sålunda finge en mera synbart framträdande eftergift i förhållande till ett annat, icke torde böra afhålla från vidtagande af den åtgärd, som i förevarande fall bäst tillfredsställer fordran på en rättvis beskattning, läser den skattebefrielse, som kan varda medgifven, böra utsträckas äfven till de verk, hvilka hittills varit förpligtade till tiondes utgörande. I öfverensstämmelse med de åsigter, som uttalats af Rikets Ständer 1866 och af Stats-Utskottet vid 1872 års riksdag, anser jag dock, att, der tiondens utgörande varit förenadt med tillgodonjutande af förmåner eller privilegier från kronans sida, dessas fullständiga upphörande bör göras till vilkor för skattebefriel-sens åtnjutande.

Det förslag, som i sådant hänseende af Stats-Utskottet vid sistnämnda riksdag framställdes, synes mig, hvad angår deri omnämnda privilegierade verk, vara äfven i närvarande stund fullt antagligt, endast med den förän-

dring att tiden, inom hvilken vederbörande verksegare skulle hafva att afstå de vid verken åtnjutna förmånerna, framflyttas, och att det belopp, som enligt samma förslag skulle af egaren till Riddarhytte eller Skilå kopparverk erläggas, och hvilket genom missräkning af Stats-Utskottet upptagits till 3,673 kronor 58 öre, i stället beräknas till allenast 3,623 kronor 58 öre. Visserligen har någon tvekan hos mig uppstått, huruvida icke de löseskillingar, hvilka egarne till Löfåsens silfververk samt Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsverk ansetts böra utgöra, och hvilka 1872 beräknades efter medelvärdet af verkens afrad till kronan under åren 1865—1869, numera i stället bort beräknas efter medelvärdet af samma afrad åren 1870—1874. Men då, enligt inhemtade upplysningar, vid Löfås tillverkningen af så väl silfver, som koppar, bly och svafvel legat nere under åren 1873 och 1874, och koppartillverkningen jemväl under året 1872, samt Dylta verk, med minskad produktion af vitriol, under de sistnämnda fem åren endast året 1872 drifvit tillverkning af svafvel, utan att anledningen till den sålunda inträffade förändringen i dessa verks tillverkningar blifvit mig bekant, synas mig förhållandena under de senare åren, så vidt de äro kända, icke lemna någon antaglig grund för beräkningen af det belopp, hvarmed tionden bör af dessa verk lösas.

Med tillämpning af enahanda grundsats, på hvilken Stats-Utskottet byggt sitt berörda förslag, anser jag, hvad Garpenbergs kopparverk beträffar, tionden för detta verk böra eftergifvas endast under vilkor:

att friheten från ränta och tionde för de till verket hörande bergsfrälsehemman upphör;

att likaledes rättigheten för verkets innehafvare att påkalla tjänstbarheter af socknemännen upphör;

samt att verkets innehafvare förpligtas att för verket tillydande hemman inom Garpenbergs socken deltaga i det roteringsbesvär, som i följd af de berörda tjänstbarheternas upphörande kan varda hemmanen i socknen i behörig ordning påfördd; hvaremot i dylikt fall den verket nu åliggande rote-frihetsafgift skulle komma att upphöra.

Att härvid inlåta mig på frågan, huruvida eganderätten till kopparverket tillhör kronan eller verkets innehafvare, saknar jag desto hellre anledning, som frågan härom icke lärer kunna blifva föremål för nådig pröfning, i den ordning densamma nu föreligger.

Under åberopande af hvad jag sålunda anført, hemställer jag i underdånighet, att Eders Kongl. Maj:t täcktes i nådig proposition till nu instundande Riksdag föreslå,

att från den dag, då författning derom kan varda i laga ordning utfärdad, tiondesättning å dittills icke skattlagda eller derefter uppkommande s. k. ädlare verks tillverkning icke må ega rum, samt

att, med undantag tills vidare för *Sala silfververk* och *Höganäs stenkolsverk*, alla öfriga verk, som nu äro förpligtade till bergverkstiondes utgörande, må från och med år 1878 befrias från dylik tionde, dock hvad nedannämnda verk angår med följande vilkor och förbehåll:

a) för *Tunabergs kopparverk*, att dess egare inom 1878 års slut antingen till kronan afstå all rätt till Tunabergs bergslags allmänning eller ock efter fulla värdet, sådant det vid behörig uppskattning kan varda bestämmt, till Riksgäldskontoret erlägga lösen för den del af allmanningen, som, sedan de till skogsfång derifrån berättigade hemman och lägenheter erhållit mot denna förmån svarande skogsmark, kan verket tillkomma;

b) för *Åtvidabergs kopparverk*, att dess egare inom 1878 års slut antingen till kronan afstår kopparverkets del af allmanningen Gaddstigen eller ock, derest Kongl. Maj:t, efter det behörig utredning åstadkommits, skulle finna skäl bifalla, att egaren till Åtvidabergs kopparverk finge till fulla värdet lösa berörda allmänningssdel, till Riksgäldskontoret inbetalar det belopp, hvartill densamma kan varda i behörig ordning uppskattad;

c) för *Riddarhytte eller Skilå kopparverk*, att all den lindring i räntan, som $8\frac{7}{8}$ mantal under samma verklagda hemman såsom bergslagsfrihet åtnjuta, från och med år 1878 upphör, samt att egaren till verket inom nämnda års slut till Riksgäldskontoret inbetalar den på kopparverket belöpande hälft af skilnaden emellan uppskattningsvärdet å de hemman, som bildats af de under både Riddarhytte koppar- och jernverk till skatte försålda Rams-hytte och Skinnskattebergs allmänningar, eller 7,331 kronor 25 öre, och den för samma allmänningar erlagda skatteköpeskilling, 84 kronor 8 öre, med 3,623 kronor 58 öre;

d) för *Stora Kopparbergs bergslags verk*, att alla anspråk att genom allmogen i Stora Schedvi med flera socknar få kopparforsling emellan Falun och Avesta ombesörjd förfalla;

e) för *Gustafs och Carlbergs kopparverk*, dels att bergsfrälsefriheten för $\frac{1}{2}$ mantal Landverk N:o 1 i Åhre och $\frac{1}{4}$ mantal Rönnön N:o 1 i Offerdals socken från och med år 1878 upphör; dels att den verkets egare genom Kongl. brefvet den 12 December 1750 förunnade rättighet att framför åboarne få på vissa vilkor skatteköpa några i närheten af kopparverket belägna hemman jemväl må upphöra; samt dels att egarne till kopparverket före 1878 års slut till Riksgäldskontoret inbetala 6,657 kronor 16 öre;

f) för *Löfås silfververk*, att egarne af detta verk före 1878 års slut till Riksgäldskontoret inbetala löseskilling för den af verket utgående afrad med 11,344 kronor 60 öre;

g) för *Dylta svafvel-, vitriol- och rödfärgsverk*, att egaren af detta verk likaledes före 1878 års utgång till Riksgäldskontoret inbetalar löse-

skilling för den af detta verk utgående afrad med 13,958 kronor 40 öre; samt

h) för *Garpenbergs kopparverk*, att dels friheten från utgörande af ränta och tionde för de till verket hörande bergsfrälsehemmanen Dormsjö med torpet Bosjö, Årängen och Realsbo från och med år 1878 upphör; dels rättigheten för verkets innehafvare att påkalla tjänstbarheter af Garpenbergs socknemän från samma tid upphör; samt dels verkets innehafvare förpligtas att, för verket tillydande hemman inom Garpenbergs socken, deltaga i det roteringsbesvär, som i följd af de berörda tjänstbarheternas upphörande kan varda hemmanen inom socknen i behörig ordning påfördt; hvaremot i dylikt fall den verket nu åliggande rotefrihetsavgift skulle upphöra.

Hvad föredragande Departementschefen sålunda i underdånighet yttrat och hemställt, deri Statsrådets öfriga ledamöter instämde, behagade Hans Maj:t Konungen i nåder gilla och bifalla.

Departementschefen uppläste härefter ett, under förutsättning af bifall till hans omförmälda underdåniga hemställan, i förväg uppsatt förslag till nådig proposition; och befalde Kongl. Maj:t att, i enlighet med berörda, detta protokoll bilagda förslag, proposition skulle till Riksdagen aflätas.

Ex protocollo:

A. L. Fris.